

MENS, MAATSCHAPPIJ EN BURGERSCHAP

Rick Bakker - 5223652

NHL STENDEN DEELTIJD PABO PROPEDEUSE

VOORWOORD

Geachte lezer,

Met trots presenteer ik u het verslag dat het resultaat is van mijn inzet, onderzoek en toewijding gedurende deze periode voor het schoolvak 'Mens, Maatschappij en Burgerschap'. Het is voor mij een genoegen om dit werk met u te delen en u een kijkje te geven in de kennis en ervaring die ik heb opgedaan.

Het tot stand brengen van dit verslag zou niet mogelijk zijn geweest zonder de steun en begeleiding van verschillende mensen. Allereerst wil ik mijn docent, dhr. Djurre Fijen, bedanken voor zijn waardevolle kennisoverdracht. Zijn inzet heeft mij geïnspireerd en mij geholpen mijn grenzen te verleggen en out of the box te denken, op weg naar inspirerende lesideeën.

Daarnaast ben ik dankbaar voor de ondersteuning van mijn medestudenten, die mij hebben gesteund tijdens dit leertraject, met name de heren Jelmer Sikma en Roy Lijkelema. De discussies, brainstormsessies en samenwerking hebben mijn perspectief verbreed en mij geholpen om te groeien als individu.

Ik hoop dat dit verslag inzicht geeft in het onderwerp waarover ik heb geschreven en inspireert om verder te verkennen en te leren.

Met vriendelijke groet,

Rick Bakker

Voorwoord	1
1. Inleiding	3
2. Verdiepingsopdracht Burgerschap	4
2.1. Inleiding.....	4
2.2. Klimaatverandering en milieubescherming	4
2.2.1. Inleiding	4
2.2.2. Inbedding kerndoelen	4
2.2.3. Aan bod op de basisschool.....	5
2.2.4. Betekenis geven	6
2.3. Sociale ongelijkheid en armoede.....	6
2.3.1. Inleiding	6
2.3.2. Inbedding kerndoelen	6
2.3.3. Aan bod op de basisschool.....	7
2.3.4. Betekenis geven	8
2.4. Technologie en ethiek.....	8
2.4.1. Inleiding	8
2.4.2. Inbedding kerndoelen	9
2.4.3. Aan bod op de basisschool.....	9
2.4.4. Betekenis geven	10
3. Lesopdracht Geschiedenis	11
3.1. Inleiding.....	11
3.2. Lesbeschrijvingsformulier	12
Nawoord	16
Bibliografie.....	17

1. INLEIDING

Dit verslag vormt de leidraad voor de resultaten van het vak MMB, dat zich richt op het bevorderen van burgerschap en het stimuleren van historisch en geografisch bewustzijn. Het biedt ons als aanstaande leerkrachten handvaten in hoe we vorm kunnen geven aan lessen Aardrijkskunde, Geschiedenis of Burgerschap.

In dit verslag worden verschillende thema's:

Allereerst volgt de verdiepingsopdracht Burgerschap, welke bestaat uit drie hoofdonderwerpen:

- Klimaatverandering en milieubescherming;
- Sociale ongelijkheid en armoede;
- Technologie en ethiek.

Elk onderwerp wordt in detail besproken, inclusief inbedding van de kerndoelen, lesideeën en de relevantie ervan voor de leerlingen.

Daarna volgt mijn uitgewerkte lesopdracht Geschiedenis.

Ik wens u veel plezier met het doorlezen van mijn werk.

Rick Bakker

2. VERDIEPINGSOPDRACHT BURGERSCHAP

2.1. INLEIDING

De Nederlandse samenleving kenmerkt zich door diversiteit en ruimte voor verschillen. Verschillende manieren van denken, opvattingen en culturen bestaan naast elkaar. We leven in een democratische rechtsstaat waarin een gedeelde basis van groot belang is. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2023) stelt dat deze basis wordt gevormd door burgers met gemeenschappelijke democratische waarden, oftewel een gemeenschappelijk burgerschap.

Het bevorderen van actief burgerschap en sociale cohesie is van essentieel belang, zodat mensen van alle leeftijden op een harmonieuze manier kunnen samenleven in Nederland. Burgerschapsonderwijs draagt hieraan bij door kennis over de fundamentele waarden van de democratische rechtsstaat te bevorderen en de benodigde sociale en maatschappelijke vaardigheden te ontwikkelen.

Ik heb ervoor gekozen om mij te verdiepen in het vak Burgerschap vanwege mijn sterke overtuiging dat een actieve betrokkenheid bij de samenleving van cruciaal belang is. Ik ben geïnspireerd om mijn sociale en maatschappelijke competenties te ontwikkelen, zodat ik een positieve bijdrage kan leveren aan het bevorderen van sociale cohesie en het creëren van een inclusieve en harmonieuze samenleving voor iedereen. De door dhr. Fijen aangeboden opdrachten hiervoor bieden mij een inkijkje in dit mooie vak en dient voor mij als broedplaats voor toekomstige lesideeën alsmede voor het verbreden van mijn eigen inzichten.

2.2. KLIMAATVERANDERING EN MILIEUBESCHERMING

2.2.1. INLEIDING

Klimaatverandering en milieubescherming: De impact van klimaatverandering op onze planeet en samenleving is een belangrijk onderwerp. Het gaat om de vermindering van broeikasgasemissies, het bevorderen van duurzame energiebronnen, het behoud van ecosystemen, het verminderen van plasticvervuiling en het aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering. Dit onderwerp heeft invloed op verschillende aspecten van het leven, zoals gezondheid, economie, landbouw en politiek.

2.2.2. INBEDDING KERNDOELEN

“De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.” (*Oriëntatie op jezelf en de wereld, z.d.*)

Dit thema past binnen kerndoel 39, waarin de leerlingen geleerd wordt om met zorg om te gaan met het milieu. Belangrijk hierbij is om aan te merken dat de mate waarin iets van leerlingen wordt verwacht steeds diepgaander is. Waar we in de kleuterklassen beginnen met de verwondering over de natuur of moeder aarde, zullen ze gaandeweg steeds meer gaan nadenken over menselijke invloeden op het milieu op allerlei schaalniveaus.

Wanneer je iets verder zou kijken, kun je dit ook verbinden met kerndoel 36, welke de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger beschrijft. Als burger hebben we indirect invloed op het gevoerde beleid en de geldende wet- en regelgeving. Het is voor de leerlingen gaandeweg van belang om kennis te maken met de wijze waarop dit in ons land (en binnen de Europese Unie) wordt georganiseerd en werkt.

2.2.3. AAN BOD OP DE BASISCHOOL

Onderbouw:

In de onderbouw zul je relatief oppervlakkig aandacht kunnen besteden aan dit thema. Het is te veel gevraagd om na te denken over oorzaken, gevolgen en eventuele oplossingen. Je zult vanaf groep drie prima het bewustzijn kunnen kweken dat de mens zowel positieve als negatieve invloeden heeft op onze moeder aarde.

Voorbeelden van activiteiten die je zou kunnen uitvoeren:

- Neem de kinderen mee op een natuurwandeling rondom de school. Tijdens de wandeling kunnen ze van alles uit de natuur observeren, denk aan bomen, bloemen, insecten en vogels. De nadruk ligt op het belang van het behoud van de natuurlijke omgeving en hoe klimaatverandering deze kan beïnvloeden. Na de wandeling kunnen de kinderen ter verwerking hiervan tekeningen maken van wat ze hebben gezien.

Middenbouw:

In de middenbouw gaan we concreet aandacht besteden aan de verstoring van het evenwicht in het milieu, in eerste instantie op een lokaal/regionaal/nationaal schaalniveau, niet zozeer verder kijkende dan ons eigen kikkerlandje. De leerlingen zullen leren over mest en bemesting en welke gevolgen dit heeft voor ons milieu. Het concept luchtvervuiling en de oorzaken en gevolgen hiervan komen aan bod, en ook aan oplossingen wordt aandacht besteed. De leerlingen kweken een gevoel van verantwoordelijkheid voor de eigen leefomgeving.

Voorbeelden van activiteiten die je zou kunnen uitvoeren:

- Laat de kinderen een week lang hun energieverbruik thuis meten. Ze kunnen bijvoorbeeld hun elektriciteits- en waterverbruik registreren. Bespreek in de klas waar deze energie vandaan komt en hoe het verbruik ervan invloed kan hebben op het klimaat. Moedig de kinderen aan om manieren te bedenken om hun energieverbruik te verminderen, zoals het uitschakelen van onnodige apparaten of het korter douchen. Laat ze hun bevindingen presenteren.
- Organiseer een spel waarbij de kinderen de rol van verschillende belanghebbenden in het klimaatveranderingsdebat aannemen, zoals wetenschappers, politici, boeren, en bedrijfsleiders. Verdeel de klas in groepen en geef elke groep een specifieke rol. Laat hen vervolgens discussiëren en onderhandelen over maatregelen die genomen moeten worden om de klimaatverandering tegen te gaan. Dit spel helpt de kinderen om verschillende perspectieven te begrijpen en de complexiteit van het probleem te waarderen.

Bovenbouw:

Wanneer de leerlingen in de bovenbouw zijn beland, zullen we meer aandacht besteden aan dit thema en dit ook op een hoger schaalniveau gaan bekijken. De leerlijn verwacht van de leerlingen in de laatste fase van de basisschool dat ze bekend worden met de verstoring van het natuurlijk evenwicht op mondiaal niveau. Hierbij zullen we dus ook aandacht besteden aan bijvoorbeeld ontbossingen in de Amazonegebieden (lees: tropen/evenaar) of het concept broeikasgassen en de effecten hiervan.

Voorbeelden van activiteiten die je zou kunnen uitvoeren:

- Laat de kinderen onderzoek doen naar verschillende vormen van duurzame energie, zoals zonne-energie, windenergie en waterkracht. Laat hen de voordelen en uitdagingen van elke energiebron onderzoeken en presenteren aan de klas. Moedig hen aan om na te denken over hoe hun eigen gemeenschap gebruik kan maken van duurzame energiebronnen en welke rol zij daarin kunnen spelen.

- Stimuleer de kinderen om een milieucampagne te ontwerpen en uit te voeren binnen de school of gemeenschap. Laat hen een probleem kiezen, zoals plasticvervuiling of het behoud van lokale ecosystemen, en een campagne opzetten om bewustwording te creëren en actie te stimuleren. Dit kan bestaan uit het maken van posters, het organiseren van evenementen of het schrijven van brieven aan lokale functionarissen. Het doel is om de kinderen te betrekken bij het daadwerkelijk nemen van initiatief en het maken van een positieve impact op het milieu.

2.2.4. BETEKENIS GEVEN

Wanneer kinderen leren over de omgang met het milieu, kunnen ze verschillende concepten ontwikkelen met betrekking tot democratie, participatie en identiteit;

- Democratische besluitvorming: Kinderen kunnen leren dat de bescherming van het milieu vaak betrekking heeft op beslissingen die op democratische wijze worden genomen. Ze kunnen ontdekken dat wetten en beleid worden gevormd door gekozen vertegenwoordigers en dat burgers inspraak hebben via participatiekanalen zoals verkiezingen, openbare raadplegingen en petitie's. Dit kan kinderen het belang van democratische processen en hun rol als toekomstige (stemgerechtigde) burgers in het vormgeven van milieubeleid laten begrijpen.
- Participatie: Kinderen kunnen leren dat zij, ongeacht hun leeftijd, een rol kunnen spelen bij het beschermen van het milieu. Ze kunnen ontdekken dat ze zich kunnen organiseren in groepen, zoals scholen of buurten, om milieuproblemen aan te pakken. Ze kunnen ook leren over vrijwilligerswerk, het nemen van verantwoordelijkheid voor hun eigen consumptiegedrag en het maken van duurzame keuzes. Dit bevordert hun begrip van participatie, actief burgerschap en het belang van individuele actie in het bevorderen van een duurzame samenleving.
- Identiteit: Kinderen kunnen een gevoel van identiteit ontwikkelen met betrekking tot het milieu en de natuurlijke wereld. Ze kunnen leren dat ze deel uitmaken van een groter ecosysteem en dat hun welzijn verbonden is met de gezondheid van het milieu. Dit kan een gevoel van verantwoordelijkheid en zorg voor de natuur stimuleren, en kinderen aanmoedigen om duurzame gedragspatronen te ontwikkelen die voortvloeien uit een sterke ecologische identiteit.

Het is belangrijk om leerlingen te betrekken bij concrete acties en projecten die laten zien hoe individuele en collectieve inspanningen het milieu kunnen beïnvloeden en hoe ook zij zelf een verschil kunnen maken.

2.3. SOCIALE ONGELIJKHEID EN ARMOEDE

2.3.1. INLEIDING

In veel samenlevingen bestaat er nog steeds aanzienlijke sociale ongelijkheid en armoede. Dit heeft gevolgen voor de toegang tot onderwijs, gezondheidszorg, werkgelegenheid en kansen op sociaal en economisch succes. Het aanpakken van sociale ongelijkheid omvat het bevorderen van gelijke kansen, het verminderen van armoede, het bestrijden van discriminatie op basis van geslacht, ras of afkomst, en het bevorderen van inclusiviteit en sociale rechtvaardigheid.

2.3.2. INBEDDING KERNDOELEN

Kerdoel 34: "De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen." (*Oriëntatie op jezelf en de wereld*, z.d.)

Het thema sociale ongelijkheid en/of armoede meet zich prima aan ten opzichte van kerndoel 34. Beseffen dat er ongelijkheid is, dat het een natuurlijk verschijnsel is en het op heel veel vlakken nooit gelijk zal zijn of

worden, is één; nadenken over alternatieven of actiepunten waarbij je de ongelijkheid minder groot kunt krijgen is twee. Hoewel ik zelf sterk geloof ik het kapitalisme en niet geloof in een volledig gelijke wereld (lees: ik ben ondernemer; als ik meer werk verricht, dan mogen de beloningen ook hoger zijn), geloof ik wél sterk in een gelijk minimumsbestaan – daarop heeft eenieder simpelweg recht, en daar moeten we met z'n allen voor iedereen zorg voor dragen.

Kerdoel 37: “De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.” (*Oriëntatie op jezelf en de wereld, z.d.*)

Dit thema past tevens binnen kerndoel 37. De leerlingen leren zich conform deze leerlijn gaandeweg te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen. Omgang met de ander is sterk gebaseerd op deze waarden en normen en daarmee van groot belang in de wijze waarop men omgaat met de ‘minderbedeelden’.

2.3.3. AAN BOD OP DE BASISCHOOL

Onderbouw:

- Een les waarin de kinderen leren over diversiteit en het waarderen van verschillen. Je introduceert met het idee dat iedereen uniek is en dat we allemaal verschillende talenten en achtergronden hebben. De kinderen worden aangemoedigd om over zichzelf te praten en te delen waar ze goed in zijn. Dit bevordert begrip, respect en inclusiviteit in de klas.
- Een les die zich richt op het concept van samenwerking en het belang van solidariteit. De kinderen leren dat mensen elkaar kunnen helpen en dat we sterker zijn als we samenwerken. Ze krijgen verschillende opdrachten waarbij ze in groepjes moeten samenwerken om een doel te bereiken, bijvoorbeeld het bouwen van een toren met blokken of het oplossen van een puzzel. Zorg hierbij voor heterogene groepjes. Na afloop wordt besproken hoe de samenwerking verliep en hoe het voelde om elkaar te helpen. Deze les benadrukt het belang van onderlinge steun en het vermogen om elkaar te helpen, ongeacht verschillen in achtergrond of vaardigheden.

Middenbouw:

- Een les die zich richt op het ontwikkelen van bewustzijn over sociale ongelijkheid en armoede in verschillende delen van de wereld. Je presenteert bijvoorbeeld foto's en verhalen van kinderen uit verschillende landen, waarbij ze de nadruk legt op de verschillen in toegang tot onderwijs, gezondheidszorg en andere basisbehoeften. De kinderen worden aangemoedigd om vragen te stellen en na te denken over hoe het zou zijn om in die omstandigheden te leven. Dit leidt tot discussies waarbij de kinderen ideeën kunnen delen over hoe ze kunnen bijdragen aan het verminderen van sociale ongelijkheid en armoede.
- Je kunt de kinderen leren over vooroordelen en discriminatie op basis van geslacht, ras of afkomst. Je introduceert het concept van stereotypen en legt uit hoe deze kunnen leiden tot onrechtvaardigheid en ongelijkheid. De kinderen worden aangemoedigd om na te denken over voorbeelden van discriminatie die ze in hun eigen omgeving hebben gezien of ervaren. Vervolgens kunnen er rollenspellen worden georganiseerd waarbij de kinderen situaties naspelen waarin ze getuige zijn van discriminatie en leren hoe ze hierop kunnen reageren. Dit bevordert bewustwording, empathie en het vermogen om onrechtvaardigheid te herkennen en aan te pakken.

Bovenbouw:

- Een les die zich richt op het concept van sociale rechtvaardigheid en het bevorderen van gelijke kansen. De leerkracht bespreekt de verschillende vormen van sociale ongelijkheid en hoe deze

invloed kunnen hebben op het leven van mensen. De kinderen worden aangemoedigd om na te denken over mogelijke oplossingen en hoe ze actie kunnen ondernemen om gelijkheid en rechtvaardigheid te bevorderen. Ze kunnen bijvoorbeeld een project starten waarbij ze bewustzijn creëren over een specifiek sociaal probleem in hun gemeenschap en acties ondernemen om verandering teweeg te brengen.

- De kinderen leren over de impact van armoede op individuen en gemeenschappen. De leerkracht presenteert voorbeelden van mensen die in armoede leven en bespreekt de verschillende factoren die bijdragen aan armoede. De kinderen worden uitgedaagd om na te denken over mogelijke oplossingen en beleidsmaatregelen die kunnen helpen bij het verminderen van armoede. Je zou bijvoorbeeld een (mini-)debat kunnen organiseren waarbij de leerlingen verschillende standpunten vertegenwoordigen en oplossingen voorstellen om armoede aan te pakken. Deze aanpak bevordert het kritisch en empathisch denken en het vermogen om oplossingen te bedenken voor complexe maatschappelijke problemen.

2.3.4. BETEKENIS GEVEN

Wanneer kinderen leren over sociale ongelijkheid en armoede, kunnen ze verschillende concepten ontwikkelen met betrekking tot democratie, participatie en identiteit;

- Gelijke rechten en rechtvaardigheid: Kinderen kunnen leren dat democratie en participatie belangrijk zijn bij het streven naar gelijke rechten en sociale rechtvaardigheid. Ze kunnen ontdekken dat iedereen, ongeacht hun achtergrond, dezelfde rechten en kansen zou moeten hebben. Kinderen kunnen begrijpen dat democratie een systeem is waarin beslissingen worden genomen met het algemeen belang en gelijke behandeling als uitgangspunten. Ze kunnen leren dat participatie betekent dat mensen actief deelnemen aan het democratische proces om sociale ongelijkheid en armoede aan te pakken.
- Empathie en solidariteit: Wanneer kinderen leren over sociale ongelijkheid en armoede, kunnen ze empathie ontwikkelen voor mensen die in minder bevoorrechte omstandigheden verkeren. Ze kunnen leren over de impact van armoede op het leven van individuen en gemeenschappen. Door middel van educatie en interactie met anderen kunnen kinderen solidariteit ontwikkelen en leren hoe ze kunnen bijdragen aan het verminderen van sociale ongelijkheid. Ze kunnen ontdekken dat iedereen een rol kan spelen bij het ondersteunen en helpen van anderen.
- Sociale verantwoordelijkheid en identiteit: Kinderen kunnen leren dat ze deel uitmaken van een bredere samenleving en dat ze een rol hebben bij het bevorderen van gelijkheid en het verminderen van armoede. Ze kunnen ontdekken dat ze als individu en als gemeenschap verantwoordelijkheid kunnen nemen voor het aanpakken van sociale ongelijkheid door middel van bewustwording, actie en beleidsverandering. Dit kan bijdragen aan de ontwikkeling van hun identiteit als burgers die zich inzetten voor een rechtvaardige samenleving.

2.4. TECHNOLOGIE EN ETHIEK

2.4.1. INLEIDING

In het digitale tijdperk spelen technologie en ethiek een steeds grotere rol. Vragen over privacy, gegevensbescherming, kunstmatige intelligentie, automatisering, robotica, sociale media en de impact van technologie op de samenleving vereisen zorgvuldige afweging en discussie. Het gaat erom technologische vooruitgang op een verantwoorde manier te bevorderen en de ethische implicaties ervan in kaart te brengen om ervoor te zorgen dat technologie de menselijke waarden en het algemeen belang dient.

2.4.2. INBEDDING KERNDOELEN

Kerdoel 37: "De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen." (*Oriëntatie op jezelf en de wereld, z.d.*)

Kerdoel 39: "De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu." (*Oriëntatie op jezelf en de wereld, z.d.*)

Dit thema past binnen kerndoelen 37 en 39. De leerlingen leren zich conform deze leerlijn gaandeweg te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen. Normen en waarden bepalen de wijze waarop bepaalde toepassingen van technologie al dan niet acceptabel zijn. Wat betreft kerndoel 39, is dit thema ook goed in te passen. Technologie is in steeds sterkere mate afhankelijk van energie; een netelige kwestie – ook in het kader van de huidige situatie in de Oekraïne.

2.4.3. AAN BOD OP DE BASISCHOOL

Onderbouw:

- Organiseer een speurtocht in de school waarbij kinderen op zoek gaan naar verschillende technologische apparaten of toepassingen, zoals computers, tablets, digitale camera's, etc. Laat ze de apparaten observeren en stel vragen zoals: "Wat denk je dat dit apparaat doet?" en "Hoe denk je dat dit apparaat ons helpt?"
Bespreek de antwoorden en leg uit hoe technologie ons dagelijks leven beïnvloedt.
- Vraag de kinderen om een tekening te maken van hun digitale wereld. Dit kan bijvoorbeeld hun favoriete app of online game zijn. Laat ze vertellen waarom ze het leuk vinden. Hierdoor kunnen ze bewust worden van de technologieën waarmee ze dagelijks in aanraking komen.

Middenbouw:

- Geef de leerlingen enkele stellingen met betrekking tot privacy, zoals "Moeten ouders toegang hebben tot het sociale media-account van hun kinderen?" of "Is het acceptabel dat bedrijven persoonlijke gegevens verzamelen voor gerichte reclame?"
Laat ze in groepen discussiëren over de stellingen en hun standpunten presenteren. Moedig ze aan om na te denken over de gevolgen van het delen van persoonlijke informatie online.
- Leg uit wat algoritmen zijn en hoe ze worden gebruikt in verschillende technologische toepassingen, zoals zoekmachines en aanbevelingssystemen. Geef de leerlingen een eenvoudige activiteit waarbij ze instructies moeten volgen om een taak uit te voeren, zoals het maken van een boterham. Bespreek vervolgens hoe algoritmen soortgelijke instructies volgen. Laat ze nadenken over de voor- en nadelen van het gebruik van algoritmen in verschillende contexten.

Bovenbouw:

- Start een klasdiscussie over de ethische implicaties van kunstmatige intelligentie. Bespreek situaties waarin AI wordt gebruikt, zoals zelfrijdende auto's of gezichtsherkenningstechnologie. Stel vragen als: "Moeten we machines verantwoordelijk kunnen houden voor hun acties?" en "Wat zijn de mogelijke gevolgen van AI voor de werkgelegenheid?" Laat de leerlingen verschillende perspectieven onderzoeken en hun standpunten onderbouwen.
- Leer de leerlingen kritisch na te denken over de informatie die ze online tegenkomen. Geef hen enkele voorbeelden van nepnieuws en vraag hen om te analyseren waarom deze berichten

misleidend zijn. Leer ze hoe ze betrouwbare bronnen kunnen identificeren en moedig hen aan om hun bevindingen te delen met hun klasgenoten. Organiseer een debat over de verantwoordelijkheid van individuen en sociale mediaplatforms bij het bestrijden van nepnieuws.

2.4.4. BETEKENIS GEVEN

Voor leerlingen is het onderwerp relevant omdat het hen inzicht geeft in de impact van technologie op verschillende aspecten van het leven en de samenleving. Het helpt hen om na te denken over de ethische implicaties en verantwoordelijkheden die gepaard gaan met het gebruik van technologie. Door dit onderwerp te verkennen, kunnen leerlingen:

- Bewustwording ontwikkelen: Leerlingen leren zich bewust te worden van de invloed van technologie in hun dagelijks leven en de bredere samenleving. Ze worden zich bewust van de voordelen en risico's van technologie en de (mogelijke) gevolgen van automatisering.
- Kritisch denken: Ze ontwikkelen hun vaardigheden op het gebied van kritisch denken en ethisch redeneren. Ze leren vragen te stellen over de intenties en gevolgen van technologie en de mogelijke ethische dilemma's die kunnen ontstaan. Leerlingen leren verschillende perspectieven te overwegen en argumenten te beoordelen.
- Verantwoordelijkheid nemen: Leerlingen worden aangemoedigd om verantwoordelijke gebruikers van technologie te zijn. Ze leren over privacybescherming, gegevensbeveiliging en digitale burgerschapsethiek. Ze kunnen nadenken over hun eigen gedrag online, zoals het delen van persoonlijke informatie en het beoordelen van de betrouwbaarheid van online bronnen.
- Maatschappelijke impact begrijpen: Ze krijgen inzicht in hoe technologische ontwikkelingen, zoals kunstmatige intelligentie en automatisering, de arbeidsmarkt, de economie en de samenleving als geheel beïnvloeden. Ze kunnen de voordelen en uitdagingen van technologische vooruitgang afwegen en nadenken over mogelijke oplossingen voor ethische dilemma's.
- Empathie ontwikkelen: Leerlingen kunnen nadenken over de impact van technologie op verschillende groepen mensen en gemeenschappen. Ze kunnen de sociale, economische en culturele implicaties van technologie begrijpen en empathie ontwikkelen voor mensen die mogelijk benadeeld worden door bepaalde technologische ontwikkelingen.

Al met al ontwikkelen de leerlingen een breder begrip van de wereld waarin ze leven en worden ze uitgerust met de kennis en vaardigheden die nodig zijn om bewuste en ethische beslissingen te nemen met betrekking tot technologie.

3. LESOPDRACHT GESCHIEDENIS

3.1. INLEIDING

Onlangs heb ik een geschiedenisles gegeven, waarbij het thema de Tweede Wereldoorlog centraal stond. In het bijzonder heb ik me gericht op een belangrijke en tragische gebeurtenis uit die periode: de hongerwinter.

Kooij et al. (2021) laten zien dat oorlogen van alle tijden zijn en in ieder historisch tijdvak op de een of andere manier voorkomt. Bladerend door de theorie, merk je dat het niet het concept oorlog is wat verandert, maar dat het de manier is waarop oorlogsvoering plaatsvindt, die verandert. We worden met z'n allen immers steeds geavanceerder op technisch vlak, met alle voors en tegens van dien.

Bij het ontwerpen van deze les heb ik gepoogd de didactiek uit het inspiratiecollege van dhr. Fijen te combineren met de didactiek van Kooij et al. (2021) en mijn eigen *draai*, om zo een pakkende les te ontwerpen die de boodschap overbrengt, die stimuleert om na te denken en vooral: die bij de leerlingen blijft 'hangen'.

Om de leerlingen een levendig beeld te geven van deze moeilijke tijd, heb ik gebruikgemaakt van verschillende historische bronnen. We hebben samen verschillende beelden uit die tijd bekeken, waaronder een aansprekende video die de impact van de hongerwinter op de bevolking liet zien. Daarnaast heb ik kopieën van distributiebonnen uit die periode laten zien en samen met de leerlingen geanalyseerd, om de schaarste aan voedsel en de strikte distributiesystemen te illustreren. Op basis van de video en het verhaal wat ik namens mijn *pake Cees* heb verteld, konden de leerlingen zich verplaatsen in de ervaringen van mensen die de hongerwinter hebben meegemaakt.

Deze les bood de leerlingen een unieke kans om een dieper begrip te krijgen van een belangrijk historisch onderwerp en om empathie te ontwikkelen voor degenen die deze moeilijke tijd hebben doorstaan.

Ik vond het geweldig om dit uit te voeren en op maatschappelijk vlak zo'n belangrijk onderwerp te mogen belichten. De discussies die naderhand ontstonden en de wekelijks wederkerende vraag: 'Mees, wanneer gaan we weer Geschiedenis doen?!', doet mij vol trots terugkijken op deze opdracht.

In de volgende paragraaf vindt u het bijbehorende lesvoorbereidingsformulier inclusief feedback en reflectie.

3.2. LESBESCHRIJVINGSFORMULIER

Stageschool: Sint Nicolaasschool, Haren	Student: Rick Bakker	Moduleperiode: 3
Mentor: Arnoldus van der Werff	Groep: 5A	Aantal kinderen: 25
Korte omschrijving van de activiteit: Geschiedenisles.	Ontwikkelingsgebied/Vakgebied: Geschiedenis	Datum: 11-05-2023

Betekenenissen	Beginsituatie	Doel en activiteit(en)
<i>De aan te bieden activiteiten hebben naar mijn idee de volgende betekenis voor kinderen.</i>	<i>Beschrijf zo nauwkeurig mogelijk wat de kinderen al weten en kunnen. Leg hierbij de relatie met het doel van de activiteit. Raadpleeg je mentor.</i>	<i>Geef concreet aan wat de kinderen aan het eind van de activiteit beheersen Formuleer het doel SMART</i>
<p>Betekenis:</p> <p>Onderwerp is actueel gezien de herdenkingen 4/5 mei.</p>		
<p>Beginsituatie:</p> <p>De kinderen hebben 4/5 mei ervaren. De kinderen zijn (globaal) bewust van hetgeen er is gebeurd.</p>		
<p>Doel:</p> <p>De leerlingen hebben een beter begrip van de Hongerwinter en de impact ervan op de samenleving. Ze zouden moeten kunnen uitleggen wat er tijdens deze periode is gebeurd, wie erbij betrokken waren en welke gevolgen het had voor de mensen in Nederland.</p> <p>De leerlingen kunnen reflecteren op het thema en aangeven welke lessen we kunnen leren uit de geschiedenis.</p> <p>De leerlingen kunnen aan het einde van de les begrijpen hoe het was om tijdens de Hongerwinter te leven en ze kunnen zich inleven in de ervaringen en uitdagingen van de mensen in die tijd. Dit kan hen helpen om een breder perspectief te ontwikkelen en meer inlevingsvermogen te tonen in de huidige en toekomstige situaties.</p>		

Persoonlijk leerdoel:

Orde houden, duidelijkheid/structuur scheppen.

Gebruikte bronnen: (boeken, naslagwerken, methoden)

Film: 13 in de oorlog

Ontwerp			
Tijd	Ontwerp van de activiteit	Didactische werkvormen en activiteiten	Organisatie en middelen
5 min	<p>Inleiding:</p> <ul style="list-style-type: none">- Openen met 4/5 mei;- Doorvragen wat de kinderen al weten over de Tweede Wereldoorlog. Ik noteer hun antwoorden op het bord.- Ik deel 'voedselbonnen' uit, en vraag de kinderen te vertellen wat ze zien. Waar denken ze dat deze voor zijn?- Bespreken antwoorden, introductie tot de Hongerwinter. Ik laat afbeeldingen zien van de omstandigheden tijdens die periode.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none">- Digibord- Voedselbonnen
40 min	<p>Kern:</p> <ul style="list-style-type: none">- Ik vertel een verhaal over mijn <i>pake</i> (opa) die de hongerwinter meegemaakt heeft op basis van hetgeen hij mij heeft verteld. De leerlingen leven zich in op de situatie.- Ik laat de leerlingen de aflevering <i>Hongerwinter van '13 in de oorlog'</i> zien. Ik vraag hen om op wisbordje aantekeningen te maken over wat ze zien en horen.- Samen bespreken we na het kijken van de aflevering wat we hebben gezien.- Er is ruimte voor discussie en vragen over verschillende aspecten van de Hongerwinter, zoals de oorzaken, gevolgen en de rol van betrokken partijen (Duitse bezetters, verzet, etc.). Ik moedig de leerlingen aan om vragen te stellen en actief deel te nemen aan de les.- Ik vraag de leerlingen wat hen het meest is bijgebleven.	Klassikaal en individueel	<ul style="list-style-type: none">- Digibord- Film

5 min	<p>Afsluiting:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aan het einde van de les geef ik betekenis aan de Hongerwinter door de leerlingen te laten reflecteren op de lessen die we kunnen leren uit hetgeen is gebeurd. We bespreken het belang van vrijheid. Vervolgens vraag om na te denken over wat zij hebben geleerd. Deze betekenisvolle afsluiter helpt de leerlingen om de waarde en relevantie van de Hongerwinter in te zien. 	Klassikaal	- Digibord
-------	---	------------	------------

Feedback mentor/begeleider en gesprekspunten met student

Goed voorgesprek en een mooie discussie. De getoonde aflevering spreekt de kinderen aan.

Let erop dat in de klas naar elkaar wordt geluisterd. Af en toe wordt er in groepjes gepraat.

Denk er ook om dat wanneer jij spreekt er geen kinderen meer praten.

Evaluatie en reflectie door student

Evaluatie van de activiteit

1. Heb je het doel van de activiteit wel/niet bereikt? Licht dit toe.

Ja, het doel van de activiteit is bereikt. Tijdens de les heb ik de leerlingen actief kunnen betrekken en geïnteresseerd gekregen. Ze hebben diepgaand nagedacht over de lessen die we kunnen leren uit deze periode en hebben mij laten zien dat ze begrijpen hoe ze deze lessen kunnen toepassen in hun eigen leven. Zo kwam ter sprake dat een leerling voortaan ook het eten wat ze normaliter 'niet lust' gewoon zou eten, 'want er is ten minste eten'.

Een interessante vraag, waarop ikzelf geen antwoord wist, was de vraag van een leerling hoe het mogelijk was dat men distributiebonnen uit kon geven, wanneer er een algemeen tekort zou zijn. We kwamen gezamenlijk tot verschillende mogelijkheden: misschien werden er alternatieve grondstoffen gebruikt voor het papier? Misschien was er geen tekort aan grondstoffen voor papier?

Daarnaast hebben ze tijdens de reflectie-oefeningen empathie getoond en een beter begrip ontwikkeld voor de uitdagingen en ervaringen van de mensen die de Hongerwinter hebben meegemaakt. De interactieve aard van de les heeft hun begrip van de geschiedenis vergroot en heeft hen aangezet tot reflectie. Al met al ben ik van mening dat het doel van de activiteit succesvol is bereikt.

Reflectie op de activiteit

1. *Terugblik: wat is er gebeurd?*

Tijdens de terugblik op de activiteit merkte ik op dat de leerlingen tijdens het kijken van de aflevering van 13 in de oorlog minder aandachtig waren en onderling begonnen te praten. Hoewel dit de focus van de les leek te verstoren, zag ik ook de waarde van de spontane discussie die ontstond over het onderwerp.

2. *Bewustwording: wat vond ik hierin belangrijk?*

Als docent koos ik ervoor om niet meteen in te grijpen, omdat ik het belangrijk vond dat de leerlingen zelf actief betrokken waren bij het onderwerp en hun eigen gedachten en inzichten deelden. Het feit dat er van nature al een discussie ontstond, vond ik eigenlijk geweldig, hoewel ik me bewust ben van de mogelijke nadelen die eraan verbonden kunnen zijn.

3. *Besluit: wat zijn alternatieven voor een vervolgactiviteit?*

Als ik dit ooit nog eens zou mogen doen, zou ik het heel gaaf vinden om met de kinderen in kleinere groepjes te discussiëren, hierbij de nodige aantekeningen te maken om naderhand een soort mini-debat (afhankelijk van de doelgroep) punten aan te halen die de kinderen hebben bedacht. Dit zou de discussie een mooi thuis geven en geef mij de ruimte om de kinderen erop te wijzen dat discussie komt op een moment dat het daarvoor de tijd is, in plaats van wanneer zij het nodig achten.

Reflectie op het persoonlijk leerdoel

1. *Wat is er gebeurd?*

Tijdens mijn les merkte ik dat er zijgesprekken ontstonden en dat de leerlingen afgeleid waren. Hoewel ik me bewust was van de onrust, koos ik ervoor om de zijgesprekken te laten gebeuren en niet meteen in te grijpen. Ik wilde de leerlingen de ruimte geven om actief betrokken te zijn bij het onderwerp en hun eigen ideeën en inzichten te delen.

2. *Wat vond ik hierin belangrijk?*

Voor mij was het belangrijk dat de leerlingen zelfstandig konden discussiëren en de mogelijkheid hadden om hun gedachten vrijelijk te uiten. Ik geloof dat het stimuleren van een open en inclusieve leeromgeving waarin leerlingen zich vrij voelen om te praten en te luisteren naar elkaar, waardevol is voor hun persoonlijke groei en ontwikkeling.

3. *Wat betekent dit voor je (volgend) persoonlijke leerdoel?*

Deze ervaring heeft me doen inzien dat het handhaven van orde, duidelijkheid en structuur niet altijd betekent dat er geen ruimte is voor zijgesprekken of spontane discussies. Het gaat erom dat ik als docent een balans vind tussen het bevorderen van actieve betrokkenheid en het handhaven van een respectvolle leeromgeving. In de toekomst wil ik werken aan het verfijnen van mijn klassenmanagementstrategieën, zodat ik effectief kan omgaan met zijgesprekken en tegelijkertijd een gestructureerde en productieve leeromgeving kan behouden.

NAWOORD

Ten eerste wil ik mijn oprechte dank betuigen aan Arnoldus van der Werff, mijn mentor op de Sint Nicolaasschool in Haren. Hij stelde zijn klaslokaal voor mij open en bood mij de mogelijkheid om mijn opdrachten en experimenten uit te voeren. Dit is voor mij van onschatbare waarde en biedt ervaringen en lessen welke niet plenair te leren zijn.

Daarnaast wil ik mijn waardering uitspreken voor dhr. Djurre Fijen, de docent MMB van NHL Stenden Hogeschool te Leeuwarden. De inspiratielessen hebben mijn horizon verbreed en mijn begrip en plezier binnen de het vak vergroot.

Natuurlijk mag mijn lieve vriendin Femke niet ontbreken, die mij niet alleen mentaal heeft gesteund gedurende deze periode, maar ook actief heeft geholpen met meedenken, en daardoor dit resultaat weer een stukje beter heeft helpen maken.

Last but not least, spreek ik mijn dankbaarheid uit aan de medestudenten wie voor mij als klankbord hebben gediend gedurende de uitvoer van deze opdrachten, Jelmer Sikma en Roy Lijkelema in het bijzonder.

Dankzij hun onwijs waardevolle bijdrage heb ik deze opdrachten kunnen voltooien en ben ik een kinderstapje dichterbij de eindstreep gekomen.

BIBLIOGRAFIE

Kooij, C., Van Der Kooij, C., & De Groot-Reuvekamp, M. (2021). *Geschiedenis & samenleving: kennisbasis inhoud en didactiek*.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023, 31 januari). *Burgerschap*. Onderwerp | Inspectie van het onderwijs. <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/burgerschap>

Omroep NTR. (z.d.). *Schooltv: 13 in de oorlog - Hongerwinter (afl. 10)*. SchoolTV. <https://schooltv.nl/video/13-in-de-oorlog-hongerwinter-1/>

Oriëntatie op jezelf en de wereld. (z.d.). SLO. <https://www.slo.nl/thema/meer/tule/orientatie-jezelf-wereld/>